

ÜLKELERARASI TİCARET ve ÖDEMELERİN

GELECEĞİ (*)

Yazan : J.E. MEADE

Çeviren : A.Y. GÖKDERE

Günümüzün koşulları, ileri derecede kalkınmış, sanayileşmiş ve zengin batı ülkelerini (1), milletlerarası ticaret ve ödemelere ilişkin düzenlerin geleceği üzerinde düşünmeye zorlamaktadır. Halen, böyle bir yeniden gözden geçirme için pek çok neden vardır. Dolar, dünya çapında bir kıt para olmaktan çıkmış, diğer paralar gibi, mükerrer zayıflık devrelerine maruz görünmektedir; Birleşik Devletler'deki yeni İdare, her durumda, ülkenin iç ve dış iktisadî politikası ülkelerinin yeniden incelenmesiyle uğraşacaktır; Avrupa'da, Avrupa İktisadî Topluluğu (Altılar) ile Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (Yediler) arasındaki uzlaşma sorunu için bir çözüm biçimi aranmaktadır; ve bütün Batı ülkelerinde hem kendi iktisadî gelişmelerini hızlandırmak hem de Asya, Afrika ve Güney Amerika'daki az gelişmiş ülkelerin iktisaden kalkınmalarına yardım etmek zorunluluğu gittikçe daha iyi anlaşılmalıdır. Komünist ülkelerle Batı arasında geniş çapta bir silâhsızlanma anlaşması olanağı ise, belki de bu sayılanlardan herhangibiri kadar önemlidir. Eğer bu fazlaca arzulanan olay gerçekleşirse kaynaklar, şu ya da bu şekilde, askerî alandan barışçı sahalara yöneltileceğinden, ülkelerarası ticaret ve ödemelerde birçok kaçınılmaz karışıklık ve zorlamalar ortaya çıkacaktır. Böyle büyük bir karışıklığın yol açacağı geniş kapsamlı yeniden düzenleme sorunlarıyla seyyal şekilde başa çıkabilecek bir ül-

(*) Bu yazı, The Royal Bank of Scotland; Glyn, Mills and Co. ve Williams Deacon's Bank Limited'in ortak yayını olan **The Three Banks** dergisinin Nr. 50, June 1961, S. 15 - 38'den alınarak dilimize çevrilmiştir.

(1) Bazı amaçlarla Avustralya, Yeni Zelanda ve hattâ Japonya'yı da listeye eklememiz gerekiyorsa da kastettiğimiz ülkeler, esas olarak Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleridir. Yalnızca basit anlatış endişesiyle bunları «Batı Ülkeleri» olarak adlandırıyoruz.

kelerarası ticaret ve ödemeler sistemi bulunması, birinci derecede önem taşımaktadır.

Ana sorun, şüphesiz, ülkelerarası ödemeler düzenidir. Makalemizin gerçek amacı ise, Batı ülkelerinin başlıca ulusal paraları arasındaki bu düzende bazı gelişmeler ileri sürmektir. Ancak, unutulmamalıdır ki bir malî sistem de gaye için yalnızca bir vasıtaadır. Bu yüzden, bir ödemeler sisteminde benimsenecek ilkelerin saptanmasında önce, bununla gerçekleştirilmek istenen başlıca amaçları bilmek gerekir. Kanımızca Batı ülkeleri arasında yeniden düzenlenecek bir ödemeler sisteminin başlıca amaçları şu üç ana bölüme ayrılabilir :

- I. Daha serbest ticaret,
- II. Daha geniş ve serbest dış yardım,
- III. Yurtiçi iktisadî kalkınmasında daha yüksek bir hız.

I. Batı ülkeleri hemen, ticaret politikaları çerçevesinde birbirlerinden olan ithalata koymuş buldukları bütün engellerde önemli ölçüde azaltma yapılması hususunu görüşmeli ve bu azaltmayı, en fazla müsaadeye mazhar millet maddesi esaslarına göre Asya, Afrika ve Güney Amerika'nın az gelişmiş ülkelerinden olan ithalatlara da, sözkonusu ülke pazarlarına daha serbest giriş şeklinde önemli bir karşılık istemeksizin, teşmil etmelidirler. Şüphesiz, nihai serbest ticaret ülküsüne anı bir sıçrama beklemek uygun bir politika değildir. Bununla beraber, Batı ülkelerinin, yeni kurulmuş olan OECD ile GATT'tan bu yönde düzenli bir hareket sağlama amacıyla yararlanmaları elverişli bir politika olabilir.

Böyle bir politika lehinde birçok argüman bulunmaktadır. İlk olarak, Batı ülkelerinin kendi aralarındaki ticaretle ilgili olarak, basit ve eski moda serbest ticaret argümanları vardır. Gerçek iktisadî kazancın, her ülkenin üretimi kendisine en fazla uygun gelen mallarda daha ileri derecede ihtisaslaşmasıyla sağlanabileceğinde şüphe yoktur. Bundan başka, Batı ülkeleri arasındaki serbest ticaretin yaratacağı geniş piyasa, üreticilere büyük - ölçekli - üretimin tasarruflarından en yüksek kârı elde edebilmeleri olanağını verecektir. Ayrıca, münferit üreticilerin diğer ülkelerdeki rakiplerinin serbest rekabetine maruz kalacağı keyfiyeti, herhangi bir ulusal piyasadaki tekeli ve sınırlayıcı düzenlerin sürdü-

rülmesini güçleştirecektir. Rekabetin bu artan tehdidi, teşebbüsü ve verimliliği kamçılatabilir. Kısaca, Altılar'ın Avrupa İktisadî Topluluğu'ndan; Yediler'in Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi'nden bekledikleri çıkarları bütün Avrupa ülkeleri, birlikte ve çok daha geniş ölçüde olmak üzere elde edebileceklerdir.

Batı ülkeleri piyasalarına girişteki bu daha fazla serbesti, mukayese edilebilir herhangi bir ticarî karşılık olmaksızın Asya, Afrika ve Güney Amerika'nın az gelişmiş ülkeleri mallarına da teşmil edilmelidir. Bu durumda, yoğun nüfuslu az gelişmiş ülkeler yönünden üretiminin öğrenilmesi nispeten kolay olan işgücü yoğunluğu yüksek ucuz mamuller için, Batı ülkelerinde geniş bir pazar meydana gelecektir. Buna karşılık Batı ülkeleri, daha karmaşık olan sermaye ve tüketim malları ihracına; Birleşik Devletler, Avustralya, Yeni Zelanda'nın durumunda bulunanlar ise, üretimi için fazlaca toprak ve sermaye gerektiren gıda maddeleri ihracına yönelebileceklerdir.

Az gelişmiş ülkelerin, ithalatlarını şu ya da bu yolla sınırlamada, gelişmiş ülkelere nazaran daha serbest olabilmeleri gereği yönünde bazı haklı nedenler bulunabilir :

a) Kuruluşunu haklı çıkartacak bir ölçek ve olgunluğa erişinceyedek bir çocuk endüstri sistemini koruma ihtiyacı duyabilirler.

b) Yoğun nüfuslu az gelişmiş ülkelerin çoğunda işsiz ya da kısmî-işsiz durumda bulunan büyük bir işgücü kitlesinin sanayide çalıştırılması zorunluluğu, işgücü yoğunluğu yüksek mamullerin özel teşvik ve korunmasını gerektirebilir.

c) Nihayet, yoksul ülkelerin ithalatlarını sınırlayabilme yönünden zengin olanlardan daha serbest bulunmaları gereği yolundaki bu argüman, bazı durumlarda ithalat sınırlamalarının gerçek ticaret hadlerini sınırlama koyan ülke lehine çevirebildiği ölçüde ağırlık kazanacaktır.

Bütün bunlar, az gelişmiş ülkelerin gelişmiş olanlar için karşı yüklenimlerde bulunmayacağı anlamını taşımaz. Tersine, eğer gelişmiş ülkeler az gelişmiş olanların mamulleri için serbest bir piyasa ve, daha sonra ileri sürüleceği üzere, önemli malî yardımlar sağarlarsa, az gelişmiş ülkelerin de gelişmiş olanlara karşı birta-

kim sorumluluklar yüklenmeleri akla uygun olacaktır. Ancak bunlar, basit serbest - ticaret yüklenimleri olmaktan çok - sözün gelimi, gelişmiş ülkelerin ihtiyaç duyduğu hammadde ve diğer ilkel maddeler ihracının yeterli ölçüde geliştirilmesi gibi - kendi kalkınma plânlarının belirli özellikleriyle ilgili olmalıdır.

Batı ülkeleri kesiminde daha serbest ticarete doğru uyumlu bir yöneliş, aynı zamanda, Avrupa'daki Altılar ile Yediler'in ticari sistemlerini uzlaştırmada da en iyi bir yol olabilecektir. Kanımızca, Birleşik Krallığın Altılara katılması hususunda gerçek güçlükler vardır. Bunların en önemlilerinden biri, İngiliz Milletler Topluluğundaki az gelişmiş ülkelerin durumuyla ilgilidir. Halen, bu ülkelerin ürünleri için Birleşik Krallık piyasasına serbest giriş mevcuttur. İngiliz Milletler Topluluğu'nun dünyanın her yanındaki gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin bir arada buldukları gerçek bir «klüp» olabileceği yolundaki ümitlerin arttığı şu sıralarda, Birleşik Krallığın Hint mamullerinin serbestçe girmesine izin vererek Alman mamullerini vergileyecek yerde Alman mamullerini serbest bırakarak Hindistan'ın kiler üzerine ortak Avrupa gümrüğünü koyması, özellikle esef verici olacaktır. Altılar'la Yediler'in ticari sistemleri arasındaki çatışmadan kaçınmanın en iyi yolu, Batı'nın bütün gelişmiş ülkelerine, birbirlerinden olduğu kadar diğer bütün kaynaklardan daha serbest ithalata doğru genel bir harekettir.

II. Batı'nın gelişmiş ülkelerinden Asya, Afrika ve Güney Amerika'nın az gelişmiş ülkelerine, önemli ölçüde arttırılmış bir malî yardım programına da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ülkeler, sanayileşme ve temel yatırımlar yoluyla iktisadî kalkınma sürecine başlama hususunda artan bir kararlılık içindedirler. Sermaye birikiminin yalnızca kendi yurtiçi kaynaklarıyla finanse edilmesinin ortaya çıkacağı, özel tüketim üzerinde sıkı denetim ve ezici yoksulluk olmaksızın bu sürecin başlayabilmesinin tek yolu, zengin ülkelerden bu daha yoksul ve az gelişmişlere doğru geniş çapta bir malî yardım akımıdır. Kaldı ki, halen Hindistan ve Brezilya gibi, kalkınma plânlarında doyurucu ölçüde ilerlemiş, büyük sermayeleri elverişli şekilde yöneltebilecek yeterlikte bir yönetim örgütüyle donatılmış, çok önemli az gelişmiş ülkeler de vardır.

Bu cins yardımların şarta bağlı olmayan şekilde verilmesi önemlidir. Yani, zengin ülkeler yoksul ülkelere yardım sağlamalı; yoksul ülkelerse bunu, en fazla ihtiyaç duydukları sermaye donatı-

mını en ucuz kaynaktan elde etmek üzere kullanmakta serbest olmalıdırlar. Zengin olduğu için yardımı sağlaması gereken ülke mutlaka, yardım alanın en fazla ihtiyaç duyduğu belirli malları en ucuza üreten ülke olmayabilir. Kaldı ki bağlı-yardım-sistemi, kalkınmakta olan ülkenin bu çabasında en israfli teknik tarzlarını uygulamasına da yol açabilir. Söziin gelimi, Birleşik Devletler'deki makineler, orada nispeten bol olan sermayeden fazla kullanmak bahasına da olsa, muhtemelen kıt işgücünden tasarruf amacıyla, özel surette tasarlanmışlardır. Hindistan'da kullanılacak makinelerse, kullanılmaları için bu ülkede bol olan işgücünden fazlaca gerektirmesi bahasına, kıt bulunan sermayeden tasarruf edecek şekilde, özel olarak yapılmalıdır. Bu nedenle, Birleşik Devletler'de yapılan makinelere bağlanmış dolar yardımı, Hindistan'daki sermaye birikimini teşvik yönünden uygun bulunmayan bir yol olabilir. Hindistan'a dolar kredisinin, diyelim Japon makinelerine harcanması ya da sulama amacıyla, işgücü yoğun yöntemlerle Hindistan'da yapılacak bir barajda kullanılması çok daha yararlı olabilecektir. Bu sonuncu durumda, kredinin Hindistan'a sağladığı dolar tutarı, sermaye birikimi sırasında Hindistan ithalatının ihracatı aşan genel bir fazlalığını karşılamak üzere hazır bulunacaktır. Hindistan'ın bu ithalatının, baraj yapımında çalıştırılan işçilerin ücretleriyle satın alacakları gıda maddelerinden bazılarını kapsamaması da olanaklıdır.

III. Yeniden düzenlenmiş bir ülkelerarası ödemeler sistemi için temel bir gerek daha vardır. Günümüzün koşulları altında Batı ülkelerinin ulusal hükümetleri, dış ödemeler dengesini fazlaca önemseme zorunda kalmaksızın yurtiçi malî politikalarını, ekonomilerinde tam kullanım (full employment), fiyat kararlılığı (price stability) ve iktisadî kalkınmayı sağlamak için kullanma hususunda serbesti duymalıdırlar. Tam kullanım, fiyat kararlılığı ve iktisadî kalkınma gibi bu üç iç amacın birarada başarılması yeter derecede güçtür. Böyle bir çabada hâkim olması gereken ilkeler halen açıkça bilinmektedir. Tam kullanımı sağlamak için, ekonominin bütün potansiyel çıktısını emecek ölçüde talep bulunmadıkça, toplam para talebi seviyesi -ucuz para politikası, düşük vergileme ve daha yüksek devlet harcamaları ile- yükseltilmeli ve eğer mevcut mal ve hizmetler karşısında parasal harcamalar çok yüksek bir seviyeye çıkma eğilimi gösterirse -zıt malî tedbirlerle- düşürülmeli; yüksek seviyedeki talebin sürekli bir parasal fiyat ya

da maliyet enflasyonuna yol açmasını önleme - görevlerin belki de en güç olanı - amacıyla parasal ücret hadlerinin işgücünün verimliliğinden daha çabuk yükselmesine engel olmak üzere harekete geçilmeli; iktisadî kalkınma ortamını hazırlama amacıyla da, yeni sermaye birikimine yapılan harcamaları hızlandırma ve carî tüketim için mal ve hizmetlere yapılacak harcamaları kısma yönünde parasal ve malî tedbirler alınmalıdır.

Muhakkak ki bu görev yeter derecede güçtür. Eğer ulusal hükümetler bir de dış ödemelerde denge sağlanmasını banka ve bütçe politikalarının başlıca amacı olarak kabul etmek zorunda kalmırlarsa, başarılmaları olanaksızlaşacaktır. Eski moda altın standardının oyun kurallarına göre, dış ödemeler dengesi fazlalık gösteren ülke, ithalat talebindeki artış ve ihraç edilmeye elverişli malların hacmindeki azalış dış ödemeler dengesindeki eşitliği yeniden sağlayıncaya kadar yurtiçi parasal gelirleri, fiyatları ve maliyetleri yükseltmek zorundadır. Açığı olan ülke ise tersine, iç gelir, fiyat ve maliyetleri düşürmelidir. Ne var ki bunlara artık uyulmamaktadır. Birleşik Devletler'in savaştan sonraki ilk on ve Almanya'nın son beş yıllık tarihleri göstermektedir ki, dış ödemeler dengesi fazlalık gösteren bir ülke bundan kurtulmak için içteki fiyatları şişirme yoluna gitmemekte; tersine, para ve bütçe politikalarını içte tam kullanım, fiyat kararlılığı ve iktisadî kalkınmayı olanak ölçüsünde başarmak amacıyla kullanmaktadır. Örneğin Almanya, bu iç amaçları bağdaştırmada çok başarılı olmuş; dış ödemeler dengesindeki fazlalığı giderecek bir enflasyon için bu iç amaçlarını terketme yönünde arzulu görünmemiştir. Altın ve döviz yedeklerini kaybetmekte olan açık - ülkeleri (deficit countries) için dış ödemeler dengesi durumlarına aldırılmamak şüphesiz o kadar kolay değildi. Yine de son yıllarda, para ve bütçe politikalarını tam kullanım ve iktisadî kalkınma için kullanmaktan vazgeçmede son derece isteksiz görünmüşlerdir. Genellikle ithalatlarına sınırlamalar koymak, dış yardım sorumluluklarını azaltmak, verdikleri yardımı kendi ürünlerine yapılacak harcamalara bağlamak, kendileri dışarıdan ödünç almak ve bunun gibi diğer yollarla deflasyon zorunluluğundan kaçınmaya çalıştılar.

Batı'nın ulusal hükümetlerinin iç para ve bütçe politikalarını esas olarak içte tam kullanım, fiyat kararlılığı ve iktisadî kalkınma amaçlarıyla kullanmaları, kanımızca doğrudur. Bunlar, belirgin bir önem taşıyan amaçlar olup erişilmeleri, etkili silâhların iyi plân-

lanmış kullanımını gerektirir. Modern dünyada bu görevler ulusal hükümetlere düşmektedir. Bu amaçla tasarlanmış ülkelerüstü hükümet ya da başka bir organ yoktur. Avrupa İktisadî Topluluğu'nda bile tam kullanım, fiyat kararlılığı ve iktisadî kalkınma amaçları, esas olarak kurucu ülkeler ulusal hükümetlerinin sorumluluğunda kalacaktır. Söz konusu görevler, bu ülkeler için tek bir parası, merkez bankası, vergi ve kamu harcamaları sistemi bulunan bir çeşit ülkelerüstü hükümet kuruluncaya kadar da, aynı şekilde ulusal hükümetlerin sorumluluğunda kalmaya devam etmelidir .

Batı ülkelerince ihtiyaç duyulan şey, fazlalık verenler için olduğu kadar açığı olan ülkelerin de yurtiçi para ve bütçe politikalarını, esas olarak içte tam kullanım, fiyat kararlılığı ve iktisadî kalkınmayı sağlamaya hasredek bir ülkelerarası ödemeler sistemidir. Bundan başka, sistem, gümrük ve diğer ithalat engellerini kaldırma olanağı verecek biçimde olmalı; yani, söz konusu ülkeler, dış ödemelerinde dengeyi yeniden sağlamak üzere ithalatlarını sınırlama yoluna sürüklenmemelidirler. Nihayet sistem, bu ülkelere, az gelişmişlere yapılacak genişletilmiş ve bağlı - olmayan - mali - yardım'ı geliştirme olanağı verecek biçimde olmalıdır. Bu ülkeler, dış ödemelerini denkleştirme, altın ve döviz yedeklerindeki bir sızmayı durdurma aracı olarak dış yardımlarını azaltma ya da bunları kendi ulusal ihracatlarına bağlama şeklinde herhangi bir zorunluluk altında bulunmamalıdır.

Bu gereklerin ne denli geniş kapsamlı olduğu en iyi şekilde, Birleşik Devletler'in son birkaç yıllık tecrübelerinden çıkartılabilir. Birleşik Devletler dış ödemeler dengesi açık vermektedir. Yine de, altın yedeklerindeki azalmayı durdurmak için, şimdiye kadar ne gümrükleri arttırmış ne de ithalatı üzerindeki engelleri genişletmiştir. Böyle yapmamış olmasından dolayı da fazlaca övülmesi gerekir. Az gelişmiş ülkeler, gelişmiş olanlardan yaptıkları ithalatı meşru bir şekilde denetleyebilirler. Bununla birlikte, açık veren ülkelerin fazlalık verenlerden olan ithalatını sınırlayabileceği şeklindeki katı ilkeye dönmemeliyiz. Bu, pekâlâ, açık verme durumundaki Birleşik Devletler'in az gelişmiş ülkelere yaptığı ithalatı kısıtlayabileceği anlamına gelebilir. Birleşik Devletler, dış ödemeler dengesinin durumuna rağmen, şimdiye kadar ithalatını gerçekten kısıtlamaktan kaçınmıştır. Ne var ki, daha da ileri giderek, GATT'a taraf olanların halen devam eden toplantısında, ithalatları üzerin-

deki engelleri birlikte azaltmak için diğer Batı ülkelerinin birleşmesinde güçlü şekilde öncülük edebilecek durumda bulunsaydı, hayran kalınacak bir gelişme olurdu. Şüphesiz ki yeni İdare, gerçekten etkili olabilmesi için Kongre'nin tartışma konusu Birleşik Devletler gümrükleri hakkında yeni mevzuat çıkartmasını gerektirecek olan böyle bir girişimi hazırlamak için, her durumda, daha fazla zamana ihtiyaç duyacaktır. Lâkin Birleşik Devletler'in, dış ödemelerindeki ciddi bir açığı kapatmakla uğraştığı şu sıralarda, ithalatı üzerindeki engelleri kaldırma yönünde böyle bir girişimde bulunabilmesi ümidi var mıdır?

Son zamanlarda Birleşik Devletler, dış ödemeler dengesindeki baskıyı azaltmada bir yol olarak, az gelişmiş ülkelere vermekte olduğu yardımı gittikçe daha fazla kendi ürünlerine bağlamaya meyletmektedir. Ayrıca, Almanya ve dış ödemelerinde fazlalık veren diğer Avrupa ülkelerini, yardımın finansman yükünün daha büyük bir parçasını üstlenmeleri gereğine inandırma yolunda girişimlerde bulunmaktadır. Almanya ve diğer ülkelerin, dış yardımın finansmanına daha fazla katılmaları şeklindeki bu görüş, şüphesiz kuvvetle savunulabilir. Ne var ki bu savunma, Almanya'nın dış ödemelerinde fazlalık vermesine değil; sözkonusu ülkenin zengin olması ve yüksek bir hayat seviyesine sahip bulunması gerçeğine dayandırılmaktadır. Zira, dış ödemelerinde fazlalık veren ülkelerin açığı olanlara yardım etmesi yolundaki bir ilke örneğin, dünya piyasasında kakao talebinin yüksek olması nedeniyle dış ödemelerinde fazlalık veren yoksul bir memleketin (Gana gibi), mamul ihraç maddelerinin parasal maliyetleri fazlaca şiştiğinden açık veren zengin bir ülkeye yardım etmesi gereği şeklinde gülünç sonuçlara yol açabilir. Zengin ülkelerce yoksul olanlara yapılacak bağlı-olmayan-yardım, genişletilmiş bir ölçek içinde plânlanmalı; kendi dış ödemeler dengesi durumları ise, herhangi bir şekilde bu gereklerle bağdaştırılmalıdır. Lâkin, ülkelerarası ödemeleri düzenleyecek alması bir sistem bulunmadıkça, dış ödemelerindeki mevcut baskıyla Birleşik Devletler'in böyle reforma girişimde öncülük etmesi beklenebilir mi?

Sonuncu bir husus olarak Birleşik Devletler'in, ülke içindeki talebi arttırmak, sermaye birikimi ve kalkınmayı hızlandırmak ve geçen iktisadî duraklamada görülmüş olan farkedilir hacimdeki aylak işgücünü emmek üzere genel olarak ekonomiyi genişletme gibi amaçlarla âcilen ve etkili şekilde para ve bütçe politikası tedbir-

leri almasının son derece önem taşıdığı söylenebilir. Böyle bir çaba, yalnızca Birleşik Devletler'in kendi halkı için değil; diğer Batı ülkeleri ile az gelişmiş ülkeler yönünden de son derece önemlidir. Birleşik Devletler'deki talebin idame ve genişletilmesi, sözü geçen diğer ülkelerin ihracatını geniş ölçüde etkileyecektir. Kanımızca Birleşik Devletler Hükümeti genel talep üzerinde parasal ve malî denetim yoluyla iç iktisadî genişlemeyi gerçekleştirebilir. Yeni İdare'nin de böyle yapacağına pek az şüphe vardır. Ancak, Birleşik Devletler'deki iç genişleme, ülkenin ithalat talebini yükselterek dış ödemeler dengesi üzerindeki mevcut baskıyı arttırmayacak mıdır? Sözkonusu ülke, aynı zamanda, ithalata konulmuş engelleri azaltma ve az gelişmiş ülkelere bağlı-olmayan-yardım'ı genişletme hususlarında gerekli itmeyi verebilecek bir durumda bulunacak mıdır?

Kanımızca bu sorular yığınının cevabı, Batı ülkelerinin dış ödemelerinde dengeyi korumak üzere ulusal paraları arasındaki kurların değişmelerinden daha geniş ölçüde yararlanmaları şeklindedir. Bu çözüm biçiminin aşırı taraftarları dolar, sterlin, mark, frank ve bunlar gibi diğer Batı paraları arasındaki kurların, denetlenmeyen döviz piyasalarında tamamiyle serbest olarak dalgalanmalarına göz yumulursa, sorunun kolayca çözülebileceğini ileri sürmektedirler. Makalemizde izleyeceğimiz yol :

A. Bu aşırı görüşe bağlanma halini, elimizden geldiğince inandırıcı olarak ortaya koymak;

B. Bu görüşe karşı yapılmakta olan başlıca eleştirileri incelemek;

C. Yine bu görüşün lehinde ve aleyhinde ileri sürülmüş çeşitli iddiaları da gözönünde bulundurmaya çalışan somut bir ülkelerarası ödemeler plânı önermek, şeklinde olacaktır.

A. Bu sıraya göre ilk kez serbestçe dalgalanan döviz kurlarını ele alalım. İddia edildiği üzere Batı'lı devlet adamları dikkatlerini, ithalat üzerindeki ticaret engellerinin toptan kaldırılması amacıyla ticarî görüşmelere ve üzerinde uyushulmuş bir bağlı-olmayan-dış-yardım programına; yurtiçinde ise, tam kullanım, fiyat kararlılığı ve iktisadî kalkınmayı sağlayacak malî politikalara çevirmelidirler. Dış ödemeler dengesi sorununu bir yana koysunlar. Şüphesiz, zaman zaman bazıları dış ödemelerinde fazlalık; bazıları da

açık verecektir. Böyle olunca, dış ödemeler durumu kuvvetli olan ülkelerin paraları zayıf olanlarınkiler cinsinden kıymetlenecektir. Döviz kurlarındaki bu değişimler ise, dış ödemeler dengesi sorununa ikili bir mekanizma ile cevap verecektir:

1) Kuvvetli paranın değerinin yükselmesi ve zayıf paranın değer kaybına uğraması bütün alıcılar için, birinci ülkedeki mal fiyatlarını nispeten daha pahalı, öbür ülkedekileri ise daha ucuz hale getirecektir. Bütün tüketim piyasalarında yani, sözkonusu iki ülkenin iç piyasaları ile yine bu ülkelerin ihracat yaptıkları piyasalarda birinci ülkenin malları, ikinci ülke mallarına yer vermeye meyledecektir. Sonunda, dış ödemelerinde açığı olan ülkenin ihracatında, fazlalık veren ülkeye nispetle ortaya çıkacak gelişme, ülkelerarası ödemelerdeki dengesizliği düzeltecektir.

2) Bu düzelme, şüphesiz hemen olmayacaktır. Parası değer kaybına uğramış olan ülke ihracatının, parası kıymetlenmiş ülke malları aleyhine genişlemesi zamana bağlıdır. Fazlalık veren ülke parasına aşırı talep ve açığı olan ülke parasının aşırı arzı, döviz piyasalarında ilk para değerinin önemli ölçüde yükselmesine; diğerinin ise, fazlaca değer kaybına uğramasına yol açacaktır. Ne var ki bu durum, özel spekülörleri, fonlarını ilk paradan ikinciye aktarmaya teşvik edecektir. Çünkü, açığı olan ülke ihracatının fazlalık veren ülkeninkine oranla hızlanması yolundaki temel etki görülmeye başlar başlamaz, döviz kurlarındaki değişme geniş ölçüde tersine döneceğinden, birinci para değerinin ikincisine nazaran aşırı derecede yükselmesinin yalnızca geçici olduğu bilinecektir. İddianın devamına göre, bu yüzden, kişisel kâr peşinde koşan spekülör, fonlarını, fazlalık veren ülkenin aşırı değerlenmiş parasından açığı olanın aşırı değer kaybına uğramış parasına çevirecektir. Özel fonların bu hareketi, döviz kuru değişmelerinin dış ödemeler dengesini teşkil eden kalemleri düzenleme yolundaki ana görevlerini başaracak zamanı bulmalarına kadar, ödemeler dengesindeki geçici açığın finansmanına yardım edecektir.

Gerçekten, dış ödemeler dengesini düzenleme amacını güden herhangi bir mekanizma, ikili bir görevi başarmalıdır. «Likidite fonksiyonu» diyebileceğimiz ilk görev, temelli bir düzenleme başarıyorken, ödemeler dengesindeki kısa devreli dalgalanmaları karşılamak ya da daha sürekli dengesizlikleri geçici olarak finans etmek üzere, açık veren ülke paralarını geçici olarak desteklemek-

tir. Serbestçe dalgalanan döviz kurları, anı bir değişmenin etkisiyle fonları, değeri fazlaca yükselmiş paralardan yine benzer nedenlerle fazlaca düşmüş olanlara yönelteceğinden, özel spekülasyon mekanizması yoluyla böyle bir likiditeyi sağlayacaklardır. «Düzenleme fonksiyonu» diyebileceğimiz ikinci görev, ithalat, ihracat ve dış ödemeler dengesinin diğer kalemlerinde uzun süreli temel değişmeler yaratmaktır. Bu ise, döviz kurlarındaki sürekli ve ılımlı değişmelerin ithalat ve ihracat üzerindeki etkisiyle gerçekleşebilir.

B. Bu iddialarda bazı gizli engeller var mıdır? Sistemin zayıf yanları dört başlık altında incelenebilir :

a) Sistem, yalnızca ilgili ülke ürünleri birbirleriyle rakip durumda iseler işleyebilecektir. Alman mark'ındaki bir yükselme, İngiliz, Fransız ve diğer ülkeler ürünlerine oranla Alman ürünlerinin fiyatlarında meydana gelecek artışın, alıcıların önemli ölçüde daha az Alman ve daha çok diğer ülkeler ürünlerinden almalarına yol açması halinde, Almanya'nın dış ödemeler dengesindeki fazlalığı azaltacaktır. Böyle olmadığı takdirde değişiklik, yarardan çok zarar yaratabilir. Alman ürünlerinin yükselen fiyatları, Almanlar'ın, ihracatları karşılığında daha az değil daha fazla döviz kazanmalarına sebep olabilir. Hele Almanlar yabancı ürün ithalatlarını dikate değer ölçüde arttırmadılarsa sonuç, dış ödemeler dengesindeki fazlalığın azalmasından çok artması olabilir. Ne var ki Batı'nın başlıca sanayileşmiş ülkeleri, mamul ihracatlarında gerçekten ileri derecede rekabetçi durumdadırlar. Eğer dünyanın bütün ülkelerindeki ilgili üretici, tüccar ve tüketicilere ayarlanma için gerekli zaman verilirse döviz kuru dalgalanmalarının, Batı ülkeleri arasındaki uzun süreli düzenleme sorunuyla (düzenleme fonksiyonu) başa çıkabileceği hususunda pek az şüphe kalacağını sanırız. Bu ülkeler arasında, ileri sürdüğümüz üzere, daha serbest bir ticaret bulunur ve dış yardımlar bağı-olmayan biçimde verilirse, bu husus daha da kesinleşecektir. Zira sözettiğimiz her iki reform, bu ülkeler alıcılarının harcamalarını, yüksek fiyatla arzedenlerden düşük fiyatla arzedenlere yöneltmelerini kolaylaştıracaktır. Bu sonuncu nokta ise, değişebilir döviz kurları sisteminin etkili biçimde işleyebilmesi gereklerinden biridir.

b) Kısa süreli spekülatif fonların geçici olarak değeri fazlaca yükselmiş paradan yine geçici olarak değer kaybına uğra-

muş paraya yönelmesi, sistemin temel öğelerindedir. Bu cins spekülasyon, şüphesiz, spekülâtör için kârlı olabilir. Yine de böyle olup olmayacağı, spekülâtörün neler olacağı yolunda iyi bir anlayışa yani, bir para değerinin ne zaman «geçici olarak aşırı ölçüde» yükselmiş ya da düşmüş olup ne zaman böyle olmadığı hususunda karar verme yeteneğine sahip bulunmasına bağlıdır. Böyle iyi-haber-alan bir spekülasyonun yokluğunda sistem, pek kararsız duruma gelebilir. Aşağıdaki örneği gözönüne alalım. Varsayalım ki Birleşik Devletler dış ödemeleri açık vermektedir; dolar'ın değeri düşmüştür. Dolar'la yapılan ihracatın sterlin ve mark karşılığı yapılan ihracatı dünya piyasalarından kovması zaman alacağından dolar, önceleri aşırı değer kaybına uğrar. Bu, dolar ürünlerine büyük bir fiyat üstünlüğü sağlayacaktır. Üreticiler, tüccarlar ve tüketiciler, bir gecikmeden sonra taleplerini, geniş ölçüde sterlin ve mark mallarından dolar mallarına kaydırırlar. Bu kayma, yalnızca Birleşik Devletler dış ödemelerindeki açığı kapatmakla kalmayıp; fazlalığa yol açacak kadar büyüktür. Şimdi de dolar'ın değeri aşırı şekilde yükselecektir. Bu ise, sterlin ve mark ürünlerinin dolar ürünleri karşısında büyük bir fiyat üstünlüğü kazanmalarına sebep olacağından bir süre sonra, ters yönde bir dalgalanma belirecektir. Yani sistem, bir şu bir bu yönde sürekli olarak artan bir «aşırı dalgalanmalar dizisi» şeklinde ilerleyebilir. Bu güçlüğü, -kendisini yaratan aşırı döviz kuru dalgalanmalarının, yeterli hacimdeki iyi-haber-alan fonlar tarafından hafifletilmesiyle önlenebileceği şüphesizdir.

c) Bununla birlikte, spekülâtörlerin yalnızca gerekli zaman ve yönde çalışmaktan kaçınmakla kalmayıp fiilen yanlış yönde çalışmalarının durumu daha da kötüleştirebileceği unutulmamalıdır. Bir kez daha Birleşik Devletler dış ödemelerinde açık olduğunu ve sonunda dolar değerinin azaldığını varsayalım. Eğer spekülâtörler, halen bir miktar değer kaybına uğradığı için daha da uğramasının muhtemel olduğu şeklinde kabaca akıl yürütürlerse dolar'ın, uzun devrede Birleşik Devletler dış ödemelerini dengeye getirecek kadar değer kaybetmesinden çok sonra da dolar'ları satıp diğer paraları alabileceklerdir. Yeteri kadar büyük ölçüde çalışırlarsa durumu, spekülasyon yokluğunda olacağından daha kararsız bir hale getirebilirler. Spekülâtörler, eğer belirttiğimiz gibi davranırlarsa önemli malî kayıplarla karşılaşacaklardır. Zira, dolar'ın aşırı değer kaybına uğraması sona ererek diğer paralara oranla değerini yeniden kazanmaya başladığı bir sırada, ellerinde yalnızca mark

ve sterlin bulundurup hiç dolar tutmamış bir durumda kalacaklardır. Şüphesiz bütün spekülâtörler değil; yalnızca, son durumda ellerinde sırf dolar dışındaki paraları tutanlar kaybedeceklerdir. Bazı kimseler, yalnızca diğerlerinin dolar'a karşı spekülasyona devam edeceklerini ve böylece aşağıya doğru hareket sona ermeden dolar' lardan kurtulabileceklerini umduklarından, şimdiden gerçek-uzun-devre-değeri'nin altına düşmüş olduğunu bile bile dolar'a karşı spekülasyon yapabilirler.

d) Denetlenmeyen döviz piyasalarının kararsızlığını genişletebilecek bir başka tehlike daha vardır. Varsayalım ki Birleşik Krallığın dış ödemelerinde açık olduğundan sterlin değer kaybına uğramaktadır ve bu kayıp başlangıçta oldukça aşırıdır. Bu durum, ithalatın sterlin'le ifade edilen fiyatlarının yükselmesi sonucunu verecektir. İthalat fiyatlarındaki yükselme ise, geçim endeksinin ve dolayısıyla parasal ücretlerin artmasına yol açabilir. Eğer bütün bunlar yeterli bir hız ve hacimde olursa ülkede, sterlin'in değer kaybına uğramasıyla kazanılmış rekabetçi üstünlüğü geniş ölçüde ya da tamamen kaldıran bir parasal üretim maliyetleri artışı ortaya çıkabilir. Bu durumda Birleşik Krallık dış ödemeler dengesindeki baskı, yeni bir iç maliyetler enflasyonu tarafından izlenecek olan yeni bir para kıymeti düşmesine sebep olacaktır ve ilh. Yine aynı durumda, sterlin'e karşı spekülasyon yapanlar güçlüğü yoğunlaştırdıkları halde para kaybetmeyeceklerdir. Çünkü, kendi spekülasyon çabaları içte maliyet enflasyonunun oluşumuna yardım ederek bizzat spekülasyonu haklı çıkaracaktır. Ancak, sözü geçen tehlikenin kolaylıkla mübalâğa edilebileceğine inanıyoruz. Gerçekte, Birleşik Krallık'ta bile ithal malları fiyatları geçim endeksinde çok küçük bir yer tutar. Kaldı ki, ithal fiyatlarının geçim endeksinin de ücret hadlerini etkilemesinde gecikmeler olacağı düşünülebilir.

Bu tehlikeler, gerçekte ne denli az ya da çok olurlarsa olsunlar, gerçek olasılıklardır. Bu yüzden Batı ülkeleri yetkililerinin serbestçe dalgalanan bir döviz kurları sistemini benimsemeleri olasılığı oldukça zayıftır. Belki, şahsen fazlaca ümit ettiğimiz üzere, döviz kuru değişimleri, dış ödemelerde dengeyi sağlama aracı olarak geçmiştekinden daha sıkça ve istekle kullanılacaktır. Böyle yapıldığında, sözkonusu dalgalanmaların yetkililerce az ya da çok denetlenmesi olağandır. Bu biçimde bir denetim için olağan araç, «ulusal

kambiyo istikrar fonu»dur. Ulusal para makamları kısmen kendi ulusal paraları, kısmen de altın ve diğer yabancı paralardan meydana gelen bir fon oluşturur. Kendi parasının değerindeki bir yükselmeye engel olmak isterse, kendi parası karşılığında altın ya da yabancı para satın alır; para değerinin düşmesini önlemek için de bunun tersini yapar.

1930'ların geride bıraktığımız kötü yağın-ıssızlık günlerinde, Batı ülkeleri hükümetlerinin yerli mallarına olan iç talebi yeterli seviyede tutabilmelerini sağlayacak Keynes'ci malî politikaları öğrenmelerinden önce bu sistem, rekabetçi devalüasyonlara yol açtığından benimsenmemiştir. Bir ülkedeki yetkililer, dış ödemelerinde açık olmasa bile, yalnızca ulusal paralarının değerini düşürmek, yabancı piyasalarda ihraç mallarını ucuzlatmak, daha düşük fiyatlar ileri sürerek rakip malları piyasadan kovmak, kendi işçilerine yabancı işçiler aleyhine işyeri bulmak gibi amaçlarla kendi paraları ile altın ve döviz alabileceklerdir.

Ne var ki sözü geçen tehlike, günümüzde hemen hemen farazi bir nitelik kazanmıştır. Ulusal hükümetler toplam talebin nasıl denetleneceğini artık biliyorlar. Atıl kaynaklarla yapılabilecek yararlı o denli çok şey var ki, hükümetlerin yalnızca ihracat piyasalarındaki işçilerine iş bulmak için, rekabetçi bir şekilde devalüasyona gitmeleri beklenemez. Bununla birlikte, Milletlerarası Para Fonu kuralları, geniş ölçüde, bu tehlikeye karşı koyma amacıyla tasarlanmıştır. Söz konusu kurullarla ulusal hükümetler, paralarının değerlerini altın cinsinden sabit tutma ve altın ile ulusal para arasında saptanan bu kurları, yalnızca dış ödemelerindeki temel dengesizlikleri ortadan kaldırmak için kullanabilme zorunluluğunu kabul etmiş oldular. Bizce bu, kötü bir sistemdir. Buna göre, örneğin Birleşik Krallık ödemeler dengesinde bir açık ortaya çıkarsa İngiliz para makamları, sterlin temel dengesizliği ortadan kaldırmaya yetecek % 20, % 30 ya da % 40 gibi bir kerelik yıkıcı bir değer kaybına uğrayıncayadek, kambiyo istikrar fonlarından altın ve döviz satarak sterlin satın almak suretiyle sterlin'in değerini desteklemek zorundadırlar. Bu, gereksiz ve toplum-yararına-karşı spekülasyon için bulunmaz bir fırsat yaratır. Bütün spekülatörler, söz konusu destekleme süresi boyunca sterlin değerinin yükselmeyip önemli ölçüde azalacağını kesinlikle görebilirler. En kötü olasılıkla kayba uğramayacaklarını; en iyi olasılıkla ise çabucak % 20, % 30

hattâ % 40 kâr elde edebileceklerini bilerek, sterlin'leri satıp dolar alırlar. Böyle bir spekülasyon hiçbir yararlı amaca yardım etmeyip; tersine, sterlin üzerinde gereksiz bir ek baskı yaratır.

Belirttiğimiz bu tehlike, özellikle sterlin ve dolar gibi, diğer ülkelerce ülkelerarası yedek akçe olarak tutulan paralar bakımından önemlidir. Yabancıların likit yedekler olarak tuttıkları sterlin depoları toplamı, bilindiği üzere, Birleşik Krallık'ça sahip olunan altın ve dolar yedeklerinden çok fazladır. Eğer sterlin'in denizasıra sahipleri bu paraya karşı güvenlerini kaybeder ve ellerindeki fonları altın ya da dolar'a çevirmeye çalışırlarsa, sterlin üzerinde dayanılmaz bir baskı meydana gelir. Dolar, gitgide benzer bir duruma yaklaşmaktadır. Son yıllarda ülkelerarası likidite, diğer ülkelerin yedek olarak altın yerine dolar tutmaları yüzünden epeyce artmıştı. Sonuç, Birleşik Devletler'in altın yedeklerine karşılık halen öbür ülkelerce tutulan büyük bir «likit dolar depoları borcu»nun ortaya çıkması olmuştur. Dolar'a karşı, bu yabancı sahiplerin dolar'larını altın ya da sterlin'e çevirmelerine yol açacak bir güven eksikliği, şimdi, Birleşik Devletler'in altın yedekleri üzerinde büyük bir baskı yaratabilir.

C. Bütün bunlara göre, Batı hükümetlerinin, döviz kurlarındaki dalgalanmalardan son yıllarda olduğundan daha fazla yararlanılacağı; yine döviz kuru dalgalanmalarının, yanlış yöneltmiş spekülasyonun tehlikelerinden kurtulmak üzere, herhangi bir şekilde kamu denetimi altında tutulacağı; ve sterlin ile dolar gibi önemli kilit paraların potansiyel kararsızlığı sorununun çözümleneceği bir «yeniden düzenlenmiş ülkelerarası ödemeler sistemi»ne ihtiyaç duyacaklarını sanırız. Makaleyi, belirttiğimiz sorunlara cevap verecek önerilerde bulunarak bitireceğiz. İlkeleri kısaca ve açıkça belirtebilmek amacıyla önerilerimizi tamamen «ideal» bir plân halinde ortaya koyacağız. Bununla birlikte plânımız, gerçek dünyanın gerektireceği pek çok değişiklikler için elverişli durumda bulunacaktır.

Böylece aşağıdaki plânı öneriyoruz :

a) Batı ülkelerinin para makamları altın, dolar, sterlin ve diğerleri gibi bütün parasal yedeklerini yeniden düzenlenecek olan Milletlerarası Para Fonu'na yatırma hususunda anlaşmaya varacaklardır. Yatırdıkları bu yedekler karşılığında altının cari değeri üzerinden «altın belgeleri» alacaklardır. Gelecekte, yedekler olarak

yalnızca bu belgeleri tutmayı ve sınıî amaçlarla ya da özel iddihar için serbest piyasalarca alınacaklar dışında yeniden üretilen bütün altınların da yine IMF'e yatırılmasını kabul edeceklerdir.

b) Ulusal para makamları bundan sonra, paralarının, döviz piyasalarındaki arz ve talep değişikliklerine göre, değerce altın belgelerine nazaran dalgalanmasına göz yumacaklardır. Bu durumda her ulusal para makamı, kısmen kendi parası kısmen de IMF'ten döviz yedekleri karşılığında aldığı altın belgelerinden meydana gelen bir «ulusal kambiyo istikrar fonu»na sahip olacaktır. Para makamları, eğer isterlerse, ulusal paralarının değerinde altın belgelerine nazaran belirecek dalgalanmaları, kambiyo istikrar fonlarındaki altın belgeleri karşılığında kendi paralarını almak ya da satmak suretiyle hafifletebileceklerdir. Bununla birlikte, artık döviz yedeklerini bir döviz einsinden diğerine çevirebilecek bir durumda bulunmayacaklardır. Sözü gelimi, dolar almak için sterlin satamayacak; altın tutabilmek için dolar depolarını azaltmayacaklardır.

c) Böylece IMF, ulusal para makamlarının yedeklerinden ödeyecekleri altın ile ulusal paralardan (özellikle sterlin ve dolar) meydana gelen büyük bir ek fona sahip olacaktır. Bunlar, sözkonusu kuruma kuruluşunda ödenmiş bulunan şimdiki altın ve ulusal para yedeklerine ek niteliğinde olacaktır. Bu durumda kurum, çok önemli bir devletlerüstü kambiyo istikrar fonu gibi hareket edebilecektir. Kurum'un mantığı içinde, diyelim, sterlin dolar'a nazaran geçici olarak fazlaca değer kaybına uğramışsa, IMF dolar yedeklerinden dolar satarak karşılığında sterlin alacaktır.

d) Bundan başka IMF artık altın belgeleri karşılığında sterlin, dolar, mark, frank gibi ulusal paraları alıp satabilecektir. Altın belgeleri para makamlarınca tek parasal yedek şekli olarak tutulabilecek; borsada çalışan özel kişiler de bu belgeleri yabancı para yedeklerinin uygun bir şekli olarak kullanabileceklerdir. IMF, ulusal paraları satın almak için altın belgeleri çıkartmak; ya da tutmakta olduğu ulusal paraların bir kısmı ile mevcut altın belgelerinden satın almak yoluyla bunların toplam ihraç miktarını denetleyebilecektir. Böyle yapmakla ülkelerarası likit yedekler toplamının, yine ülkelerarası ticaret ve ödemelerin ihtiyaçlarıyla uygunluk halinde bulunmasını sağlayabilir.

Böyle bir sistem gerçek hayatta nasıl çalışır? Bu husustaki kişisel umudumuzun hesabını kısaca vermeye çalışalım. Batı ülkelerinin

ulusal hükümetleri, tam kullanımın sürdürülmesi, fiyat kararlılığı ve iktisadî kalkınma ile ticaret engellerinde uyusulmuş azaltmalar ve az gelişmiş ülkelere yine üzerinde uyusulmuş bağıl olmayan yardım programları gibi konularda ülkelerarası düzenlemelere ulaşmaya çalışacaklardır. Bu çabaların dış ödeme dengeleri üzerinde yaratacağı sonuçlarla fazlaca ilgilenmeyerek, yeniden düzenlenmiş IMF'in denetim ve yönetimi altındaki döviz kuru dalgalanmalarının gerekli düzeltmeleri ortaya çıkarmasını beklemelidirler.

Yeniden düzenlenmiş IMF, bu durumda, gerçek bir devletlerüstü kambiyo istikrar fonu olacaktır. Çeşitli ulusal paralardan meydana gelmiş olan geniş fonunu, istendiğinde, bir parayı başka bir paraya nazaran geçici olarak desteklemede kullanabilir. Fon, belirli paralardaki geçici olan aşırı bir değer artışı ya da kaybını önleme amacıyla özel spekülasyonun arttırılması yahut dizginlenmesi konusunda, şüphesiz ulusal para makamlarıyla da görüşerek, karar vermek zorundadır.

Yeniden düzenlenmiş IMF'in bu çalışmaları, ulusal paralarında aşırı bir geçici değer artışına (ya da azalışına) engel olmak istediklerinde, ülkelerin kendi ulusal kambiyo istikrar fonlarındaki ulusal paraları ile altın belgelerinin alınabileceği (ya da satılabileceği) ulusal kambiyo istikrar fonlarının kullanılmasıyla da desteklenecektir. Bununla birlikte, sözkonusu fonların gitgide daha seyrek kullanılması beklenebilir. Modern koşullar altında ulusal hükümetler ile bir devletlerüstü para makamı arasındaki en uygun görev bölüşümü, ikincisinin döviz kurlarının denetlenmesiyle uğraşırken ilkinin iktisadî kalkınma, dış yardım ve ticaret engellerinin kaldırılması konuları üzerine eğilmesi şeklindedir. Böyle bir sistem etkili şekilde çalıştırılabilir. Sistem, üstelik, ulusal hükümetlerin kambiyo istikrar fonlarını ticaretleri için ulusal çıkarlar elde etmek üzere rekabetçi devalüasyonlara başvurma amacıyla kullanmaları olasılığını da kaldıracaktır.

Bir ulusal parayı alarak bir diğerini satmak suretiyle döviz kurlarındaki geçici nitelikteki aşırı dalgalanmaları ortadan kaldırmacı görevi yanısıra yeniden düzenlenmiş IMF, aynı zamanda, altın belgeleri şeklindeki ülkelerarası likit fonların kullanılabilir miktarını, bu belgeler karşılığında ulusal paraları alarak ya da satarak çoğaltıp azaltabilecektir. IMF bu belgelerin değerini, ulusal paralar birbirlerine oranla değer değişmesine uğrayabileceğinden, tek bir

ulusal para cinsinden değil bütün ulusal paralar cinsinden sabit tutma amacıyla, sözkonusu belgeler karşılığında ulusal paraları alıp satabilecektir. Bu belgelerin değerinde ulusal paraların karma endeksi cinsinden sağlanacak olan kararlılık, onu ülkelerarası likit kıymetlerin beğenilecek bir cinsi yapacaktır. Ulusal para makamları kendi kambiyo istikrar fonlarını işlettikçe, genel ulusal paralar cinsinden az çok sabit bir değer taşıyacak olan bu belgeler, tutulacak döviz yedekleri için çok uygun bir şekil olacaktır.

Sistem geliştikçe ulusal kambiyo istikrar fonlarının işletilmesi beklendiği üzere azalsa da, altın belgeleri şeklindeki bu ülkelerarası likit yedeklerin IMF tarafından denetli olarak temini eski önemini taşımaya devam edecektir. Zira altın belgeleri, işleri ülkelerarası muameleler yapmalarını gerektirdiğinden kendilerine özgü döviz yedekleri tutma ihtiyacı duyan ticaret bankaları, diğer özel kurum ve kişilerce de tutulacaktır (2). Gerçekten, böyle muameleler yapmak isteyenlerin, iş sözleşmelerini tek bir ulusal para yerine altın belgeleri üzerine düzenlememeleri için hiçbir neden yoktur. Bu olasılık özellikle, ulusal paralar arasındaki kurların dalgalandığı bir düzende, ülkelerarası ödünç verilecek sermayenin akışını geniş ölçüde kolaylaştıracaktır.

Günümüzün koşulları altında, gerçek bir devletlerüstü makam tarafından denetlenen bu cins bir paraya ve aynı zamanda, birbirleri ve bu ülkelerarası paraya nazaran değerleri değişebilen birçok ulusal paralara sahip olma bakımından mantıklı olmayan bir husus yoktur. Kamu maliyesi ile tam kullanımın sürdürülmesi, enflasyonun denetlenmesi ve iktisadi kalkınmanın teşvikiyle ilgili politikaların gerektirdiği temel görevleri ulusal hükümetlere bıraktığımız sürece, hem ülkelerarası ticaret ve yardımlarda serbest işbirliği sistemini, hem de ulusal paralar arasında sabit döviz kurlarını birarada yürütemeyiz. Yine de bu, gerçekten güçlü olan ülkelerüstü bir

-
- (2) Ulusal para makamları, yalnızca altın belgeleri bulundurup altın saklama yükünü taahhüt etmiş olacaklardır. Ancak, özel kişi ve kurumlar, IMF'in bu belgeleri gerçek altınla ödemesini talep etmekte serbest olacaklardır. Bu zorunluluğa karşılık IMF ise, Batı ülkeleri para makamlarının sahip olduğu bütün altın yedeklerini tutacaktır. Sözkonusu yedeklerin altın belgeleri karşılığı gerçek altın talebini karşılamada yetersiz kalacağı pek te muhtemel olmayan bir durumda ise IMF, altın belgeleri arzını sınırlayarak, bu belgeler ile altın fiyatlarının genel paralar cinsinden yükselmesine göz yummak zorunda kalacaktır.

para makamının kendine özgü hiçbir görevi olmayacağı demek değildir. Bizim gibi, etkili bir dünya hükümeti yolunda ilerlemek isteyenler, bu olayı sevinçle karşılayacaklardır. Bütün federal ve konfederal tedbirler, merkezî ve yöresel hükümetler arasında gerçek durumun ortaya çıkardığı sorunlara uygun biçimdeki makul bir görev bölüşümüne dayanır. Batı ülkeleri yönünden, parasal konulardaki görevlerin de bu makalede esaslarını belirttiğimiz biçimde olmasını öneriyoruz.

Bu cins öneriler, şüphesiz, bu denli güçlü bir ülkelerüstü araç durumuna gelen IMF'in yönetici kadrosu ve işleyişiyle ilgili geniş kapsamlı özel sorunlar yaratacaktır. Ulusal paraların alım-satımı gibi gündelik kararları için, geniş ölçüde kurucu üyelerin hazine ve merkez bankalarından toplanacak olan küçük bir ülkelerarası uzman memurlar kadrosu çalıştırması kaçınılmazdır. Fon'un çalışmalarının genel ilkeleri ise, üye ülkelerin bakanları ya da yüksek memurlarından kurulu bir yönetici kadro tarafından denetlenmelidir. Ne var ki bu hususların tartışması bu makalede yapılamaz.